

Kyrkan och torah *del 9*

Skilda vägar, samma mål

Paulus hade fått den bästa fariseiska undervisning som just då fanns att få genom att han hade fått "sitta vid Gamaliels fötter". När han efter sin omvändelse varnade för den lära som han tidigare tagit emot med största iver måste vi utgå från att han visste vad han talade om, skriver Sven Reichmann i det nionde avsnittet av artikelserien Kyrkan och torah.

Paulus levde i en tid då synen på torahn var i stor omstöpning. Fariséerna hade både skriftlig och muntlig torah och ville dessutom lägga en extra "säkerhetszon" av nya regler runt de gudomliga buden för att ingen av misstag skulle göra något övertramp. Sadducéerna tog helt avstånd från den muntliga torahn. Folket i Qumran gick däremot längst av alla i stränga bud och anklagade fariséerna för att söka efter "mjuka och komfortabla lösningar".

Under tiden mellan de båda upproren mot Rom (70-132 e.Kr.) kom en grupp rabbiner anförda av rabbi Akiba (ca 50-135 e. Kr.) att börja nedteckna och smälta samman den muntliga och den skriftliga torahn. Den muntliga torahn var på många punkter så skild från den skriftliga att uppgiften krävde en helt ny form av bibeltolkning som Akiba införde och som bäddade för godtycklighet. Den slutliga kanoniseringen av GT genomfördes samtidigt, cirka år 100 e. Kr., även detta under Akibas ledarskap. Vad det ville säga att leva efter torah var alltså en ganska komplicerad fråga redan under Paulus livstid. Ännu i dag råder en hel del osäkerhet eller förvirring om vad torahn egentligen betyder åtminstone bland troende hedningar. De röster som i dag hörs allt starkare om att kristna ska leva efter torah är ett uttryck för denna oklarhet.

Torahn som förbundstext

Paulus tycks ha kunnat se två effekter som torahn skulle framkalla. Torahn hör för det första ihop med Israels utkorelse. Denna har i sin tur tiderna igenom gjort att andra folk kunnat hysa samma slags obefogade hat mot Israel som Kain kände mot Abel. Paulus som skrev att "hela Israel" ska bli frälst men sist av alla folk (Rom 11:25-27) kunde samtidigt säga att han skulle ha velat bli fördömd om det hade kunnat hjälpa hans landsmän (Rom 9:1-5). Hur dessa påståenden ska förstås tillsammans är inte helt lätt att förstå. Frälsningen är i vilket fall målet för alla folk – även för Israel. Hur Gud ska hantera det faktum att frälsningens budskap kommer till olika folk vid olika tidpunkter får vi inte veta. Jesus låter oss bara ana att Fadern vet.

De som hörde detta frågade: "Vem kan då bli frälst?" Han svarade: "Det som är omöjligt för människor är möjligt för Gud." (Luk 18:26-27)

Dessa ord sades på tal om svårigheten att frälsa den som är rik men det kan ju finnas fler tillämpningar. Torahn fanns och finns i vilket fall runt Israel för att bevara folket åtskilt från andra folk vilket också omskärelsen bidrar till. Döpta hedningar skulle därför inte omskäras eller inlemmas i det egentliga Israel eftersom åtskillnaden mellan Israel och hednafolken i så fall skulle ha suddats ut och med den även utkorelsen. Den ska bevaras fram till historiens slut. Israels väg genom historien måste alltså med nödvändighet bli både unik och särskilt smärtsam just för att hedningarna så lätt reagerar på Kains vis.

Torahn som väg till omvändelse

Men så finns det ett andra mål med torahn. Eftersom den fallna människan vill göra sig till tillvarons centrum bär hon en ofta dold attityd av uppror mot Gud. Därför skulle torahn som bara gavs till Israel ännu mer än hos andra

folk provocera fram detta dolda uppror i ljuset – till befrielse.

Men dessutom kom lagen in för att fallet skulle bli så mycket större. Men där synden blev större, där överflödade nåden ännu mer, för att, liksom synden fick herravälde genom döden, också nåden skulle få herravälde genom rättfärdigheten, som leder till evigt liv genom Jesus Kristus, vår Herre. (Rom 5:20-21)

Israel ska till sist efter en djupast möjliga rening få stå fram som det ultimata tecknet både på Guds nåd och hans allmakt. Upproret fanns och finns både hos Israel och hos hedningarna. Torahn skulle på olika sätt väcka bådads revolt. För Israel blev det ett uppror mot torahn eftersom lagen gavs till Israel. Detta uppror blev synligt i förbundsfolket redan under ökenvandringen. För hedningarna har det som jag nyss nämnde i stället blivit ett uppror mot Guds utkorelse av Israel. Till sist är omvändelse och frälsning den enda utvägen för båda parter.

Ty Gud har gjort alla till fångar under olydnaden för att sedan förbarma sig över alla. O vilket djup av rikedom och vishet och kunskap hos Gud! Hur outgrundliga är inte hans domar och hur outrannsakliga hans vägar. Vem har lärt känna Herrens sinne eller vem har varit hans rådgivare? (Rom 11:32-34)

Lag eller undervisning?

Torah betyder undervisning, inget annat. När Guds lag nämns i våra biblars Gamla testamente står det torah i grundtexten. Men där det står torah i den hebreiska texten står det oftast nomos (= lag) i Septuaginta, den antika översättning till grekiska som apostlarna brukade citera ur. Och även i den hebreiska texten beskrivs ofta torahn som lag genom att det också talas om "stadgar" (chuqah) eller "föreskrifter" (mishpat). Eftersom torahn förde med sig löften om välsignelse och varning för förbannelse tog Paulus fasta på begreppet lag, inte minst för att han var klar över att ingen kunde bli rättfärdig enbart genom lagens verkan. Välsignelsen blev därmed oåtkomlig inom lagens ramar och förbannelsen var det enda som återstod.

Torahns orubblighet

I brevet till galaterna talade Paulus om lagen som en förbannelse. Försoningen i Kristus beskrev han samtidigt med dessa ord:

Men lagen säger inte "av tro", utan den som håller dessa bud skall leva genom dem. Kristus friköpte oss från lagens förbannelse, när han blev en förbannelse i vårt ställe. Det står skrivet: Förbannad är var och en som är upphängd på trä. Vi friköptes, för att den välsignelse Abraham fått skulle i Jesus Kristus komma till hedningarna och för att vi genom tron skulle få den utlovade Anden. (Gal 3:12-14)

Verklig rättfärdighet är alltså inte en livsstil som man kan uppnå med hjälp av sin ambition eftersom den mest av allt förutsätter att man sprider Guds kärlek till andra. Minutiös budlydnad är kanske inte omöjlig men ju högre man lägger ribban desto svårare blir det att bli rättfärdig i kärlekens mening. Eftersom detta medför att ingen har hållit eller kan hålla torah till sann rättfärdighet blir torahn också en lag som vilar som en anklagelse över mänskligheten. Kristus ger oss en möjlighet att överlåta denna fördömelse på honom så att vi i stället kan leva av hans nåd.

Så finns nu ingen fördömelse för dem som är i Kristus Jesus. (Rom 8:1)

Stå under lagen

Att "stå under lagen" såg Paulus inte som ett enkelt gudsförhållande just för att lagen kan stimulera det uppror som varje människa bär och som vi så gärna döljer både för oss själva och varandra. Denna påverkan från lagen kan stiga i styrka ju större fördömelse som knyts till olydnaden. Förbannelsen öppnar en väg till kris och krisen till omvändelse men den är i sig inte en väg till rättfärdighet. Så länge man står under lagen kan därför synden som kraft ta ett nytt herravälde i ens liv.

Ställ inte era lemmar i syndens tjänst, som vapen åt orättfärdigheten, utan ställ er själva i Guds tjänst. Ni som var döda men nu lever, ställ era lemmar i Guds tjänst som vapen åt rättfärdigheten. Syndens skall inte vara herre över er, ty ni står inte under lagen utan under nåden. (Rom 6:13-14)

Det Paulus här ville säga *till troende hedningar* var ett slags motsats till vårt vanliga sätt att tänka. Vi tycker nog spontant att Paulus skulle ha skrivit att om en troende hedning med avsikt ställde sig i syndens tjänst så skulle han på nytt komma in under lagen och inte längre stå under nåden. Och det kan säkert vara sant. Men nu skrev Paulus i stället det motsatta – att om den som tror ställer sig under lagen för att bli en bättre människa så kommer hans ambition att väcka prestigen till att snart nog stå i syndens tjänst. De grupper – framför allt i USA – där man påstår att kristna hedningar ska följa torah åtminstone i någon sorts "light-version" är alltså fel ute. Helgelse uppstår när man som försonad umgås med Herren.

Ni dåraktiga galater! Vem har förhåxat er, ni som har fått Jesus Kristus framstålld för era ögon som korsfäst? Endast det vill jag veta: tog ni emot Anden genom att hålla lagen eller genom att lyssna i tro? Är ni så dåraktiga? Ni som började i Anden, skall ni nu sluta i köttet? (Gal 3:1-3)

Den sista meningen kan också översättas som Hedegård gjort:

Ni började i Anden, vill ni "fullkomna" Andens verk genom edra egna gärningar?

Det är när man ska bättra på Andens verk i ens liv med sina egna ambitioner som man kan börja i Anden och sluta i köttet. Det börjar med Guds nåd och slutar med prestation och prestige.

Förbundet förnyas

Efter ökenvandringen slöts förbundet på nytt mellan Gud och Israel. Vid detta tillfälle betonades alla varningar för överträdelse starkare än tidigare.

Mose kallade samman hela Israel och sade till dem: Ni har sett allt vad Herren har gjort inför era ögon i Egyptens land med farao och alla hans tjänare och hela hans land, de stora prövningar som du med egna ögon har sett, de stora tecknen och undren. Men ännu till denna dag har Herren inte gett er hjärtan till att förstå, ögon till att se och öron till att höra. (5 Mos 29:2-4)

Ni står i dag alla inför Herren, er Gud: era huvudmän, era stammar, era äldste och era tillsyningsmän, alla män i Israel, era barn och hustrur, främlingen som är hos dig i ditt läger, din vedhuggare såväl som din vattenbärare, för att du må träda in i Herrens, din Guds, förbund, det edsförbund som Herren, din Gud, i dag sluter med dig. Ty han vill i dag upphöja dig så att du skall vara hans folk och han din Gud, så som han har sagt dig och så som han med ed har lovat dina fäder, Abraham, Isak och Jakob. (5 Mos 29:10-13)

Här sa Mose att folket ännu inte fått ögon att se med och öron till att höra. Det var alltså klart att inte heller detta förbund var något slutgiltigt. Torahn måste i Israels historia få ha sin tid som påbud och krav för att torahn sedan som nåd och välsignelse ska få sin fulla kraft.

Frihet

Om rättfärdigheten är kärlek måste människan i någon mening leva i frihet. All kärlek förutsätter ett fritt val där människan för någon annans bästa spontant väljer att avstå något för egen del. Om detta utgivande sker som svar på ett krav har man egentligen försvårat kärleken eller gjort den omöjlig. Detta betyder naturligtvis inte att kristna alltid lever i kärlek medan judar alltid lever i krav. Vi måste ha klart för oss att Gud är fri att verka som han vill i enskilda människors liv. Det vi har studerat nu handlar om lärofrågor. Även om läran är viktig är livet mer än bara principer. Det vi kan lära oss av denna genomgång är att kristna är ämnade att "vandra i Anden" snarare än att leva efter torah.

Vad jag vill säga är detta: vandra i Anden, så kommer ni inte att göra vad köttet begär. (Gal 5:16)

Om vi har liv genom Anden, låt oss då även följa Anden. (Gal 5:25)

Hemligheten med vandringen i Anden är att man får lov att vara fri från sin egen ambition och sin egen prestige, dessa som så lätt föder jämförelser och fördömelse.

Sven Reichmann